

М.Ф. БОЙКО¹, П.М. БОЙКО²,
Н.А. ЛІЧИНКІНА¹, Р.П. МЕЛЬНИК¹,
І.І. МОЙСІЄНКО¹, О.Є. ХОДОСОВЦЕВ¹

¹ Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27 Херсон, 73000, Україна

² Нікітський ботанічний сад — Національний науковий центр
сміт Нікіта, Ялта, АР Крим, 98648, Україна

ПРО НОВУ ЗНАХІДКУ *BETULA* *BORYSTHENICA* KLOK. У ПОНИЗЗІ ПІВДЕННОГО БУГУ

Ключові слова: *Betula borysthenica* Klok., Південний Буг,
березові гайки.

На території піщаної арили пониззя Південного Бугу південніше с. Галицинівки Жовтневого р-ну Миколаївської обл. у липні 2004 р. ми знайшли *Betula borysthenica* Klok. — ендемічний вид пониззя Дніпра і Південного Бугу [7, 8]. Ділянка з *B. borysthenica* розташована на віддалі 0,6 км північніше від Миколаєвського глиноземного заводу, 0,2 км — на схід від профілакторію цього заводу та дачного масиву, за 0,3 км — від берега Бузького лиману. Ідентифікований матеріал передано до гербарію Херсонського державного університету (KHER).

У цих місцях *B. borysthenica* досі не знаходили, хоча багато дослідників, у тому числі й ми, шукали її тут неодноразово. Найближчі місцезростання *B. borysthenica* у пониззі Південного Бугу, розташовані північніше — у «Спаському» та «Лісках», відомі з праць Й.К. Пачоського [5, 6]. Місцезнаходження у «Спаському» не збереглося, оскільки тепер є частиною Миколаєва і повністю забудоване [3, 4]. Територія «Лісків» також знаходиться у межах Миколаєва. У міському парку «Ліски» та на прилеглих забудованих територіях ще збереглися кілька ділянок з антропогенно дуже трансформованою псамофітною природною рослинністю, але *B. borysthenica* тут уже не зростає.

На пісках південніше Миколаєва — поблизу Балабанівки, між Балабанівкою і Галицинівкою — Й.К. Пачоський берези не знаходив. Про це він писав так: «...Следует еще упомянуть, что ниже Николаева по Бугу находятся пески, среди которых я хотя и не нашел березы и осины, однако, нашел другие северные (и иные) формы...» [5: 126].

Знайдена нами південніше Галицинівки ділянка з *B. borysthenica* має округло-квадратну форму розміром 50 x 48 м, тобто близько 250 м². Розташована у неглибокому зниженні—блюдці серед пісків, яке поступово переходить у піщаний степ, що свого часу був засаджений *Pinus pallasiana* D. Don., але внаслідок пожежі кількарічної давності стовбури сосни обгоріли і повністю засохли, деякі з них повалені. Центральна частина зниження заболочена, у

© М.Ф. БОЙКО, П.М. БОЙКО, Н.А. ЛІЧИНКІНА, Р.П. МЕЛЬНИК, І.І. МОЙСІЄНКО,
О.Є. ХОДОСОВЦЕВ, 2005

найглибших місцях стоїть вода. Береза переважає у першому ярусі, представлена молодими особинами заввишки до 2,5 м, з товщиною стовбурів до 2,0—2,5 см при середній щільності 10—15 особин на 1 м², зімкнутість деревостану не перевищує 0,3—0,4.

У домішці до *B. borysthena* відзначені *Salix cinerea* L. і *S. rosmarinifolia* L. У трав'янистому ярусі переважають *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha laxmanii* Lepech., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth., трапляються *Carex distans* L., *Epilobium tetragonum* L., *Scirpus tabernaemontani* C.C. Gmel., *Juncus conglomeratus* L., *Eupatorium cannabinum* L., *Linaria dulcis* Klok. та інші види. У найвологіших місцях виражений моховий покрив із подушок *Polytrichum commune* Hedw. та килимів печіночного моху *Marchantia polymorpha* L., які майже повністю (до 90 %) покривають ґрунт.

Отже, можна констатувати, що знайдена нами ділянка з *B. borysthena* є дуже цінним об'єктом, де зростає ендемічний червонокнижний вид та представлена рідкісна формація *Betuleta borysthena* [1, 2]. Нині це єдине місцезростання *B. borysthena* у пониззі Південного Бугу, оскільки всі інші, описані Й.К. Пачоським [5], на які посилаються всі без винятку науковці, в т.ч. і автори Червоної і Зеленої книг України, «Флори України», усіх «Визначників» рослин України та ін. [1, 2, 7, 8], знищені.

Для даної популяції *B. borysthena* також існує реальна загроза знищення, оскільки вона знаходиться поблизу такого індустріального гіганта, як Миколаївський глиноземний завод, та біля багатолюдного дачного масиву. Крім того, не виключено, що цю ділянку після нищівної пожежі, яка вигубила всі сосни і густий трав'янистий покрив, знову будуть засаджувати сосною, знищивши березовий гайок.

Ми передали до Держуправління екології і природних ресурсів у Миколаївській обл. наукове обґрунтування щодо створення тут пам'ятки природи.

1. Зелена книга України. Ліси. — К.: Наук. думка, 2002. — 255 с.
2. Зеленая книга Украинской ССР. — Киев: Наук. думка, 1987. — 213 с.
3. Мельник Р.П. Сучасний стан рослинного покриву парку «Ліски» — пам'ятки садово-паркового мистецтва (м. Миколаїв) // Заповідна справа: стан, проблеми, перспективи. — Херсон: Айлант, 1999. — С. 47—50.
4. Мельник Р.П. Рідкісні види рослин та рідкісні рослинні угруповання Миколаєва // Укр. ботан. журн. — 2000. — 57, № 4. — С. 429—432.
5. Пачоский Й.К. Описание растительности Херсонской губернии. I. Леса. — Херсон, 1915. — 202 с.
6. Пачоский Й.К. Описание растительности Херсонской губернии. III. Плавни, пески, солончаки, сорные растения. — Херсон, 1927. — 223 с.
7. Флора УРСР. Т. 4. — К.: Вид-во АН УРСР, 1952. — 352 с.
8. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: УЕ, 1996. — 603 с.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 29.11.2004

М.Ф. Бойко¹, П.М. Бойко², Н.А. Личинкина¹,
Р.П. Мельник¹, И.И. Мойсиенко¹, А.Е. Ходосовцев¹

¹ Херсонский государственный университет

² Никитский ботанический сад — Национальный научный центр, Ялта, АР Крым

О НОВОЙ НАХОДКЕ *BETULA BORYSTHENICA* KLOK.
В НИЗОВЬЯХ ЮЖНОГО БУГА

В низовьях Южного Буга, на песчаной арене южнее с. Галициновки Жовтневого р-на Николаевской обл. около Николаевского глиноземного завода найдено новое местонахождение *Betula borysthenica* Klok. Теперь это единственный участок в низовьях Южного Буга с *Betula borysthenica*, все другие местообитания вида, известные по литературным данным и гербариям, уничтожены. Участок предложен к охране.

M.F. Boiko¹, P.M. Boiko², N.O. Lichinkina¹,
R.P. Melnyk¹, I.I. Moisienko¹, O.Ye. Khodosovtsev¹

¹ Kherson State University

² Nikita Botanical Garden, Yalta, Crimea

ABOUT THE NEW HABITAT OF *BETULA BORYSTHENICA* KLOK.
IN THE LOWER REACHES OF THE PIVDENNYI BUG RIVER

The new habitat of *Betula borysthenica* Klok. in the lower reaches of the Pivdennyi Bug is found. The species is found on the sand arena of the Pivdennyi Bug to the south of Galitsinovka village Zhovtnevy district, Nikolaev region, not far from Nikolaev clay aluminium plant. It is the only area with *Betula borysthenica* Klok. in the lower reaches of the Pivdennyi Bug. All the other habitats, known by literature and herbariums are destroyed. The area is proposed to protection.